

“Гэсэр богд хааны сангийн судар оршив”
бяцхан судрын тухай

Бадамдорж Д.
/МУИС/

Бид монгол номын цуглуулгадаа энэхүү бяцхан судрыг нэлээд хэдэн жил хадгалж ирсэн юм. Эл судар 6 см: 15.5 хэмжээтэй, арван нүүр, бийрийн тиг бүхий, сангийн судар болно. Толилуулж буй судрын найруулга нь монгол судар номын уламжлалт шинжтэй үг цөөн, утга гүн байнам.

Тухайлбал:

“... Баруун мутартаа

гарьдын шинжтэй

сум барьсан

Зүүн мутартаа

Барсын шинжтэй

Нум барьсан

Наран мэт дуулгыг

тэргүүндээ асаасан

Саран мэт бамбайг

мөрөндөө агуулсан

Одон мэт хуягийг

Биедээ өмссөн...” хэмээн тодотгон чимж найруулснаас ургуулан бодож

үзвээс:

Гарьдын шинжтэй сум

Барсын шинжтэй нум

Наран мэт дуулга

Саран мэт бамбай

Одон мэт хуяг хэмээн баатар эрийн зэвсэг хэрэгслийг

гайхалтай урнаар дүрсэлж чадсан амуй.

Улмаар,

“Биндэрьяа эрдэнийн эрвээлжтэй

Билигүүн хээр хүлэгтэй

Гэсэр богд хаан” хэмээн бичсэн явдал эл сангийн судрыг бичгийн утгач нарын нэгэн бичиж, монгол хэлний үгийн сангийн нөөцөөс... мутар, тэргүүн асаах, эрвээлж,

хүлэг гэх мэт хүндэтгэл үгсийг сонгон эрхэмсэг найруулгыг бүтээж чаджээ. Энэ мэтээр монгол утга соёлыг судраас мэдэж болох тул тус судрыг мэргэдийн тунгалаг мэлмий, соргог сонорт толилуулж анам.

1a. geser boyda qayan-u sang-un sudur
orusibai.

- 1b.01. uwa-a hum.
- 1b.02. kemen yurban-ta egüle
- 1b.03. ay-a ulayan ündüsü-tü,
- 1b.04. ulayan qongyor čirai-tu,
- 1b.05. altan šara qongyorčay
- 1b.06. üsüner-tü nigen niyur-tu
- 1b.07. qoyar mutur-tai barayun
- 1b.08. mutur- tegen kradi-yin singji
- 1b.09. -tei sumu-yi bariysan jegün
- 1b.10. mutur-tayan baras-yin
- 1b.11. singji-tei numu-yi bariysan
- 1b.12. naran metü duulay-a-yi terigün
- 1b.13. -tegen asayaysan sara metü
- 1b.14. bambai-yi morin-tegen
- 1b.15. ayuluysan odu metü qulyay
- 1b.16. -yi beyen-tegen emüsügen
- 1b.17. qurča iritei belig belig-jün]

- 2a.01. ildü-yi mutur-tegen dalayiysan
- 2a.02. bingderiy-a erdeni-yin erbigelji
- 2a.03. -tei beligün kegere morin
- 2a.04. külegtei geser boyda qayan-a
- 2a.05. ariyun sayiqan orun-ača
- 2a.06. činu nigen aysin-u dotur-a
- 2a.07. urin jalamui. dongrobu
- 2a.08. šarayibuu neretü geser boyda
- 2a.09. qayan-a yučin tabun bayatur,
- 2a.10. qurban jayun jiran qosiyuči
- 2a.11. nököd seltes-ün qamtubar-yi
- 2a.12. urin jalayad, jayun toy-a
- 2a.13. -tu amta sim büriddügen
- 2a.14. ariyun sayiqan takil-bar
- 2a.15. ariyulan takimui arča
- 2a.16. jangdan küji agi sürayar
- 2a.17. dalibar arban jüg-ün ejen

- 2b.01. ačitu geser boyda qayan-a
- 2b.02. ariyulan takimui, delikei
- 2b.03. dakin-ni ejelegsen degedü

- 2b.04. tngri nerün qubilyan
- 2b.05. ačitu geser boyda qayan-a
- 2b.06. ariyulan takimui degedü beyen
- 2b.07. -dür činu qamuy burqad-un
- 2b.08. küčün tegüsügen dooradu
- 2b.09. beyen-dür činu nayiman yeke
- 2b.10. luus-un qayad-un küčün
- 2b.11. tegüsügen geser boyda qayan-a
- 2b.12. ariyulan takimui doysiraysan
- 2b.13. simnus-yi doruyitayulan daruyči
- 2b.14. auy-a küčün tegüsügen
- 2b.15. ačitu geser boyda qayan-a
- 2b.16. ariyulan takimui šajin törü
- 2b.17. -yin üilen-dür sintaral ügei

- 3a.01. jidkesen šarayibuu dongruu
- 3a.02. neretü geser boyda qayan-a
- 3a.03. ariyulan takimui, törü
- 3a.04. šajin qoyar-i tüibegegči
- 3a.05. dayisun todqar-ud [-i]
- 3a.06. toyusun toburay bolyayči
- 3a.07. geser boyda qayan-a ariyulan
- 3a.08. takimui, ay-a geser qayan
- 3a.09. či yalun ayul-tu usun
- 3a.10. metü salkin-u ayul-tu
- 3a.11. ayula metü usun-u ayul
- 3a.12. -tu ongyuča metü dayisun
- 3a.13. -u ayul-du ayangy-a metü
- 3a.14. auy-a küčütü geser
- 3a.15. boyda qayan-a ariyulan
- 3a.16. takimui, nayadum-un čay
- 3a.17. -tu kei mori-yi delgeregülgüči

- 3b.01. qarbuqu-yi čaytu merigen
- 3b.02. onul-yi öggügči barildaqu
- 3b.03. -yin čay-tu atay-a küčün
- 3b.04. ni nemegülügči ačitu geser
- 3b.05. qayan-a ariyulan takimui,
- 3b.06. doordu morin-dur činu
- 3b.07. qurda güidel-yi nemügülgüči
- 3b.08. turaqan beyen-dür minu
- 3b.09. miq-a sülde boluysan

3b.10. geser qayan-a ariyulan takimui,
 3b.11. manglai metü sakigçi següder
 3b.12. metü dayayçi sür jibqulang
 3b.13. tegüsügsen açitu geser qayan-a
 3b.14. ariyulan takimui, çung
 3b.15. ulayan qadan-du çisun
 3b.16. jegerde mori-tai çiqum
 3b.17. jamsarin-yin qubilyan çimayi

4a.01. yuuyan mayad ariyulan
 4a.02. takimui, ay-a basa qamtu
 4a.03. törügsen tabun tngri
 4a.04. dalha-a kobarlha-a-iyen
 4a.05. ariyulan takimui, çayan
 4a.06. jüg-i sakiyçi dügjingrab
 4a.07. çaylasi ügei auş-a küçütü
 4a.08. boyda qangyai yuuyan
 4a.09. mayad ariyulan takimui,
 4a.10. tngri luus nayiman ayimay ba,
 4a.11. büküi-yin qan qangyai delekei
 4a.12. -yin ejed, bügüde-yi ariyulan
 4a.13. takimui tensel ügei yeke
 4a.14. küçütü ubsi dayan degerikei
 4a.15. -çilebei nödür seltes-ün qamtu
 4a.16. -bar ariyulan takimui, törü
 4a.17. -yin dayisun-yi tamtalan

4b.01. soyurq-a. şajin ni dayisun [i]
 4b.02. şingjalan soyurq-a. törü
 4b.03. şajin qoyar-i batudqan
 4b.04. jokiy-a. nayadum-un çenggel
 4b.05. -ün manglai bolyan jokiy-a.
 4b.06. töbesin jiryal-yi edelegülün
 4b.07. jokiy-a. kei mori çoy jali

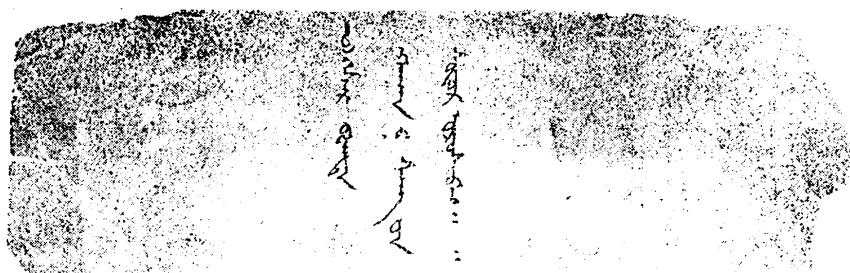
4b.08. -yi delgerigülün jokiy-a.
 4b.09. kesig-ün küriy-e-yi .

4b.10. batudqan jokiy-a, urtu
 4b.11. nasun-u sadan-i örüsüyen
 4b.12. jokiy-a qudajduyan-u asiş
 4b.13. tusa-yi öggün soyurq-a.
 4b.14. oyir-a qola-yin ayan-dur
 4b.15. oljatai-bar yabuyul olan
 4b.16. amitan-dur nişur-tai-bar
 4b.17. üjegül ab qomuray-dur

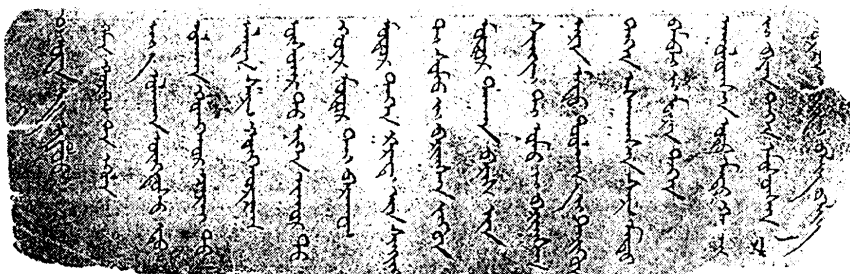
5a.01. ang görügesü-yi uçirayulun
 5a.02. qayiralaju yangjayaalayulun
 5a.03. soyurq-a.qara çayan
 5a.04. kele ama-yi qariyulun
 5a.05. sönuğtügei, sanaysan
 5a.06. kereg-üd-i sedkelçilen
 5a.07. bütügetügei, dayisun
 5a.08. qulyai kiged mayu qoor
 5a.09. -tu çonu terigüten-i
 5a.10. qoluyur jayilayulun
 5a.11. soyurq-a, ögelig-yin ejid
 5a.12. -ün kei mori-i jun-u çay
 5a.13. -un egülen metü çoyçalaşulun
 5a.14. delgerigülün soyurq-a blam-a
 5a.15. idam-un öljei qutuy
 5a.16. orusiqu boltuyai. nom-un
 5a.17. sakişulsun-u öljei qutuy

5b.01. toytaqu boltuyai.
 5b.02. tngri luus-un öljei
 5b.03. qutuy orusiqu boltuyai,
 5b.04. qi qi so so lharui
 5b.05. doo kemen şurban-ta egüle
 5b.06. mangkablama
 5b.07. sayin buyan arbidan
 5b.08. delgerikü boltuyai.
 5b.09. geser boyda qayan-u
 5b.10. jalbaril-un sudur
 5b.11. sang kemekü nom-yi
 5b.12. tegüshei.

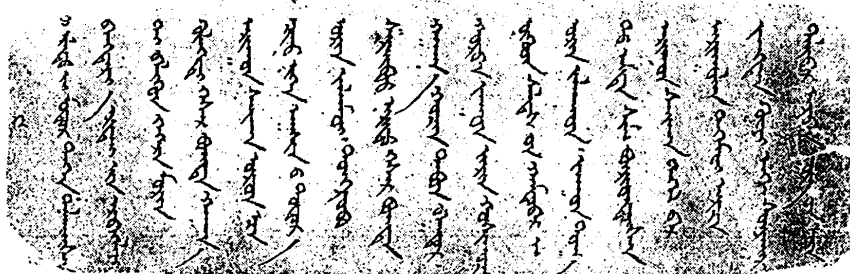
"Гэсэр бөгд хааны сангийн судар оршвой"

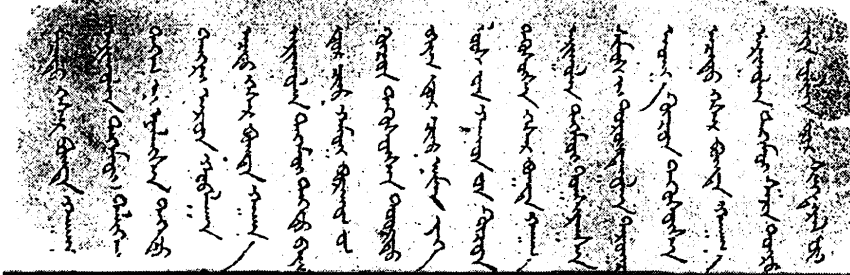
1.a

1.b

2.a

2.b

Handwritten text in a cursive script, likely a form of Chinese or Japanese calligraphy, arranged in vertical columns on a dark, textured background.

3.a

Handwritten text in a cursive script, likely a form of Chinese or Japanese calligraphy, arranged in vertical columns on a dark, textured background.

3.b

Handwritten text in a cursive script, likely a form of Chinese or Japanese calligraphy, arranged in vertical columns on a dark, textured background.

4.a

Handwritten text in a cursive script, likely a form of Chinese or Japanese calligraphy, arranged in vertical columns on a dark, textured background.

4.b

Handwritten text in a cursive script, likely a list or a series of short sentences, arranged in a single column. The characters are dark and somewhat faded, suggesting an older document.

5.a

Handwritten text in a cursive script, arranged in a single column. The text is more spread out than in 5.a, with some characters appearing to be part of a larger, more complex structure or a different type of list.

5.b